

«دانشگاه قم»

دانشکده حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

عنوان پایان نامه:

وقف حقوق مالکیت معنوی

استاد راهنما:

دکتر محمدباقر یارساپور

استاد مشاور:

دکتر سید حسن شبیری زنجانی

نگارنده:

ابراهیم سوری رودآوری

زمستان ۱۳۸۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به:

ساحت مقدس حضرت ولیعصر (عج)

تمامی پویندگان طریق علم و معرفت

و ہمیری و اتھان و خیراندیشان

تقدیر و تشکر

از خدای منان سپاسگذارم که بر بنده‌ی خویش منت نهاد و توفیق قدم نهادن در مسیر علم و دانش را عطا فرمود.

پس از حمد و ثنای خداوند متعال که الطاف خاصه‌اش از آغاز تا پایان این نوشتار مشمول حال نگارنده بود، به حضرت ختمی مرتبت و خاندان پاکش درود فرستاده و هم‌چنین از تمام کسانی که به نحوی در تدوین این رساله مرا یاری کردند تشکر و سپاسگذاری می‌کنم.

سپاسگذار زحمات اساتید بزرگوار راهنما و مشاور آقایان دکتر محمدباقر پارساپور و دکتر سید حسن شبیری زنجانی هستم و سلامتی و توفیق ایشان را از درگاه ایزد منان خواستارم.

تقدیر ویژه از خانواده‌ام که با صبر تمام، دعای خیرشان بدرقه راهم بود و زلال نگاهشان تفسیر پاکی‌ها و گرمای عشقشان صادق‌ترین تعبیر آفتاب، آنان که شعله مهر و عاطفه‌شان هرگز فروکش نمی‌کند و سردی هر کدورت را با دستان گرمشان می‌زدایند.

عمر با عزت، سلامت و توفیق روزافزون همه این بزرگواران را از خداوند متعال مسئلت دارم.

إن شاء الله

چکیده:

یکی از سنت‌های حسنه وقف می‌باشد. وقف از جمله نهادهای حقوقی و اقتصادی مهم به شمار می‌رود که به نظر می‌رسد با توجه به مقتضیات زمان و مکان و شرایط و اوضاع و احوال روز باید دامنه آن را به سوی اموال جدید سوق داد. یکی از این اموال جدید، حقوق مالکیت معنوی است. با توجه به اهمیت و گسترش روزافزون این نوع اموال، امروزه، اینکه آیا این اموال قابلیت موقوفه شدن را دارند یا خیر مسئله‌ای بحث‌انگیز و مورد مناقشه است. شاید ابتدای امر با توجه به لزوم عین بودن مال موقوفه، موقتی و غیرمادی بودن حقوق مالکیت معنوی، عدم قابلیت قبض این حقوق و برخی استدلال‌های دیگر پذیرش وقف آنها قانونی و شرعی به نظر نرسد، اما در مقابل با بررسی تحلیلی موضوع می‌توان به این نتیجه رسید که عینیت مال موقوفه نه مبتنی بر کتاب یا سنت است و نه حداقل در حال حاضر، پایه‌های منطقی قابل توجیه دارد. حقوق مالکیت معنوی مثل هر مال دیگری به تناسب ویژگی‌های خود قابل قبض و اقباض هستند و می‌توانند برای تمام مدت خود از سوی صاحب آنها، وقف شوند.

کلمات کلیدی:

وقف، حقوق مالکیت معنوی، عین، قبض، مالیت، دوام، قابلیت بقا

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	۱- معرفی و تبیین موضوع
۴	۲- پیشینه‌ی تحقیق
۴	۳- ضرورت انجام تحقیق
۵	۴- اهداف تحقیق
۵	۵- سؤال‌های تحقیق
۶	۶- فرضیه‌های تحقیق
۷	۷- روش تحقیق
۷	۸- محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق
۷	۹- ساماندهی تحقیق

فصل اول: کلیات

۱۱	گفتار اول: مفاهیم
۱۱	بند اول: مفهوم وقف
۱۱	الف- در لغت
۱۱	ب- در اصطلاح
۱۱	۱- در فقه
۱۲	۱-۱- فقه امامیه
۱۴	۱-۲- فقه عامه
۱۴	۱-۲-۱- فقه شافعی
۱۴	۱-۲-۲- فقه حنفی
۱۴	۱-۲-۳- فقه مالکی
۱۵	۱-۲-۴- فقه حنبلی
۱۵	۲- در حقوق

بند دوم: مفهوم حقوق مالکیت معنوی.....	۱۷
الف- مفهوم حق.....	۱۹
۱- در لغت	۱۹
۲- در اصطلاح	۱۹
۱-۲- در فقه	۱۹
۲-۲- در حقوق	۲۱
ب- مفهوم مالکیت.....	۲۱
۱- در لغت	۲۱
۲- در اصطلاح	۲۱
۱-۲- در فقه	۲۱
۲-۲- در حقوق	۲۲
ج- مفهوم معنوی.....	۲۳
۱- در لغت	۲۳
۲- در اصطلاح	۲۴
د- تعریف حقوق مالکیت معنوی	۲۴
گفتار دوم: ماهیت حقوق مالکیت معنوی.....	۲۶
بند اول: نظریه حقوق دینی	۲۶
بند دوم: نظریه حقوق عینی.....	۲۷
بند سوم: نظریه حقوق معنوی.....	۲۸
بند چهارم: نظریه برگزیده	۲۸
گفتار سوم: ویژگی‌های حقوق مالکیت معنوی.....	۳۵
بند اول: اوصاف جنبه‌ی مالی	۳۵
الف- محدودیت زمانی.....	۳۵
ب- محدودیت مکانی	۳۸
ج- قابلیت انتقال.....	۳۸
بند دوم: اوصاف جنبه‌ی اخلاقی	۴۰
الف- عدم محدودیت زمانی	۴۰
ب- عدم محدودیت مکانی.....	۴۱

- ج- عدم قابلیت اسقاط ۴۱
- د- عدم قابلیت انتقال ۴۲
- م- غیر قابل توقیف بودن ۴۳
- بند سوم: اوصاف مشترک جنبه مالی و اخلاقی ۴۳
- الف- غیر مادی بودن ۴۳
- ب- قابلیت استناد داشتن ۴۴
- ج- انحصاری بودن ۴۴
- گفتار چهارم: اقسام حقوق مالکیت معنوی ۴۶**
- بند اول: حقوق مالکیت ادبی و هنری و اقسام آن ۴۶
- الف- حقوق مالکیت ادبی و هنری ۴۶
- ب- اقسام حقوق مالکیت ادبی و هنری ۴۷
- ۱- حقوق پدید آورنده ۴۸
- ۲- حقوق مرتبط ۴۹
- بند سوم: حقوق مالکیت صنعتی و تجاری و اقسام آن ۵۰
- الف- حقوق مالکیت صنعتی و تجاری ۵۰
- ب- اقسام حقوق مالکیت صنعتی و تجاری ۵۱
- گفتار پنجم: مصادیق حقوق مالکیت معنوی ۵۳**
- بند اول: مصادیق حقوق مالکیت ادبی و هنری ۵۳
- بند دوم: مصادیق حقوق مالکیت صنعتی و تجاری ۵۵
- الف- حق اختراع ۵۸
- ب- طرح صنعتی ۵۹
- ج- علامت تجاری ۶۰
- د- نشانه‌های جغرافیایی ۶۰
- م- اسم تجاری ۶۱
- ن- طرح‌های ساخت مدارهای یکپارچه ۶۱
- و- اسرار تجاری ۶۲

فصل دوم: تحلیل و نقد موانع پیش روی وقف حقوق مالکیت معنوی

- گفتار اول: لزوم مالیت موقوفه ۶۵**

۶۵	بند اول: طرح موضوع
۶۵	الف- در فقه
۶۶	ب- در حقوق
۶۶	بند دوم: تحلیل موضوع
۶۷	الف- دلایل مخالفان حقوق مالکیت معنوی
۶۷	۱- به امضای شرع نرسیدن
۶۹	۲- نهی از کتمان علم
۶۹	۳- ممنوعیت اخذ اجرت نسبت به انجام واجبات
۷۰	ب- دلایل موافقان مالیت حقوق مالکیت معنوی
۷۰	۱- تمسک به عرف و سیره ی عقلا
۷۲	۲- مالکیت تکوینی فعالیت های ذهنی
۷۴	۳- حرمت سرقت و غضب یا ورود عدوانی
۷۵	۴- قاعده لاضرر
۷۸	۵- مصلحت سنجی از سوی ولی فقیه
۷۸	۶- قاعده حفظ نظام
۷۹	۷- قاعده صحت
۷۹	۸- حق سبق
۸۰	۹- آیه «وفای به عهد»
۸۰	۱۰- آیه «تجارت»
۸۱	۱۱- حدیث لزوم پابندی به شروط
۸۱	۱۲- مصالح مرسله
۸۲	گفتار دوم: لزوم عینیت موقوفه
۸۲	بند اول: طرح موضوع
۸۲	الف- در فقه
۸۳	ب- در حقوق
۸۳	بند دوم: تحلیل موضوع
۸۴	الف- عدم لزوم عینیت موقوفه
۸۴	۱- به لحاظ مبنایی و تاریخی

- ۲- به لحاظ سنت ۸۵
- ۳- به لحاظ دیدگاه فقیهان ۸۶
- ۴- به لحاظ قانون ۸۸
- ۴-۱- قانون مدنی ۸۸
- ۴-۲- قانون اوقاف ۸۹
- ۵- عدم جریان علل ممنوعیت وقف منفعت، دیون و کلی در حقوق مالکیت معنوی ۹۰
- ۶- عمومات و اطلاعات متون شرعی ۹۲
- ۷- اصل اباحه ۹۳
- ۸- اصل صحت ۹۳
- ۹- عرف ۹۴
- ۱۰- بنای عقلاء ۹۵
- ۱۱- گستردگی دامنه‌ی وقف و امضایی بودن آن ۹۵
- ب- عینیت داشتن حقوق مالکیت معنوی ۹۶
- ۱- عین در دید قوانین ۹۶
- ۱-۱- قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی، علائم و نامهای تجاری مصوب ۱۳۸۶ ۹۶
- ۱-۲- قانون حمایت از حقوق مولفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ ۹۷
- ۱-۳- قانون تجارت ۹۷
- ۱-۴- قانون مدنی ۹۸
- ۱-۵- سایر قوانین ۹۹
- ۱-۵-۱- قانون اساسنامه بانک ملی ایران مصوب ۱۳۱۷/۵/۲۲ ۹۹
- ۱-۵-۲- دستورالعمل نحوه اعطای تسهیلات ویژه به طرحهای اختراعی ۱۰۱
- ۱-۵-۳- آیین نامه صدور ضمانت نامه و ظهنویسی از طرف بانکها مصوب ۱۳۷۳/۴/۱۸ ۱۰۲
- ۱-۵-۴- آئین نامه اجرایی عملیات پولی و بانکی در مناطق آزاد تجاری- صنعتی ۱۰۳
- ۱-۵-۵- قانون عدم الزام سپردن وثیقه ملکی به بانکها و دستگاهها ۱۰۳
- ۱-۵-۶- آیین نامه صدور ضمانت و اعطای تسهیلات ارزی به شرکت‌های ایرانی ۱۰۴
- ۱-۵-۷- دستورالعمل اجرایی معاملات و تسهیلات اعتباری مصوب ۱۳۸۴/۳/۷ ۱۰۵
- ۱-۵-۸- قانون تأسیس بورس اوراق بهادار مصوب ۱۳۴۵/۲/۲۷ ۱۰۵
- ۱-۵-۹- اساسنامه شرکت بورس اوراق بهادار مصوب ۱۳۸۵/۷/۳۰ ۱۰۶

- ۱-۵-۱- آئین‌نامه معاملات در شرکت بورس اوراق بهادار تهران مصوب ۱۳۸۵/۱۱/۲ ۱۰۶
- ۱-۵-۱- قانون راجع به دلالتان مصوب ۱۳۱۷/۱۲/۷ ۱۰۶
- ۱-۵-۱- لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷/۱۲/۱۴ ۱۰۷
- ۱-۵-۱- قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۰۸
- ۲- عین در دیدگاه فقها و حقوقدانان ۱۰۸
- ۲-۱- دیدگاه فقها ۱۰۸
- ۲-۲- دیدگاه حقوقدانان ۱۰۹
- گفتار سوم: لزوم قبض موقوفه** ۱۱۰
- بند اول: طرح موضوع ۱۱۰
- الف- در فقه ۱۱۰
- ب- در حقوق ۱۱۲
- بند دوم: تحلیل موضوع ۱۱۲
- الف- بررسی لزوم قبض موقوفه در تحقق وقف ۱۱۲
- ۱- در فقه ۱۱۲
- ۲- در حقوق ۱۱۵
- ب- امکان قبض حقوق مالکیت معنوی ۱۱۷
- ۱- به لحاظ فقهی ۱۱۷
- ۲- به لحاظ حقوقی ۱۱۹
- گفتار چهارم: لزوم تأیید و دوام وقف** ۱۲۱
- بند اول: طرح موضوع ۱۲۱
- الف- در فقه ۱۲۱
- ب- در حقوق ۱۲۲
- بند دوم: تحلیل موضوع ۱۲۳
- الف- عدم لزوم تأیید موقوفه ۱۲۳
- ب- تردید در تأیید عقد وقف ۱۲۴
- ۱- از نظر فقهی ۱۲۴
- ۲- از نظر حقوقی ۱۲۶
- گفتار پنجم: قابلیت بقا در مقابل انتفاع** ۱۲۷

۱۲۷	بند اول: طرح موضوع
۱۲۷	الف- در فقه
۱۲۷	ب- در حقوق
۱۲۸	بند دوم: تحلیل موضوع
۱۳۱	نتیجه
۱۳۳	پیشنهاد
۱۳۴	منابع

مقدمه

یکی از آرزوهای بشر در حالی که خداوند تعالی وعده بازگشت بندگان به سوی مبدأ و منشأ هستی را داده است ماندگاری خویش می‌باشد. پس از نومی‌دی از بقا و جاودانگی اندیشه «نام نیک» ایجاد شد. این عمل صالح و باقی، که دارای سابقه‌ای طولانی در بین اغلب اقوام و ملل است مصداق روشن یاری‌رسانی و کمک کردن و انفاقی است که عاری از منت و احسانی خالی از اذیت و به دور از تحقیر شخصیت دیگران به شمار می‌آید و تصدیقی دائمی و مستمر و بدون ریا است و وام بدون بهره است که راه بسیار مناسبی برای جلوگیری از بروز اختلافات فاحش طبقاتی به شمار می‌آید و برگ سبزی است که برای انسان ذخیره می‌شود.^۱ در واقع وقف عامل جاودانگی اعمال شخص است که نامه‌ی عمل واقف را جاودان می‌سازد و از این راه زمینه‌ی کسب خیرات را برای او دائمی و مستمر می‌کند. این تأسیس حقوقی بی‌شک در طول تاریخ نقش اساسی و مهمی در جنبه‌های انسانی نیکوکارانه و بسط و توسعه خدمات اجتماعی و زمینه‌های گوناگون و متعدد ایفا نموده است.^۲ مطالعه وقف‌نامه‌های باقیمانده از ادوار گذشته نشانگر این معناست که چگونه خیرخواهان به جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی توجه داشته و درصدد بودند تا با استفاده از نهاد متعالی وقف در جهت تأمین شرایط مناسب زندگی اجتماعی یاری رسانند.^۳

۱. مهدی نریمانی زمان آبادی، شرایط وقف در مذاهب سبعة، وقف و تمدن اسلامی، چاپ اول، (تهران: انتشارات اسوه، پاییز ۱۳۸۷)، جلد اول، ص ۲۳۸.

۲. ایوب احمدپور، مطالعه تطبیقی وقف در حقوق ایران و تراست در نظام حقوقی انگلیس، وقف و تمدن اسلامی، چاپ اول، (تهران: انتشارات اسوه، پاییز ۱۳۸۷)، جلد اول، ص ۱۱۴.

۳. همان

انسان امروز در شرق و غرب عالم، با همه فرهنگ‌ها و بینش‌های گوناگون خویش، وقف را پدیده‌ای سودمند و در مسیر رشد و تعالی انسان می‌شناسد. دیگر حتی در مادی‌ترین تمدن‌های امروزی از وقف ستیزی گذشته خیری نیست.^۱

انسان امروزه همچون نیاکان خویش به خوبی دریافته است که وقف می‌تواند همچون همیشه کارساز باشد، گوشه‌ای از آلام بشری را تسکین بخشد و در رشد و توسعه‌ی اخلاقی و انسانی جوامع مؤثر افتد. بی‌تردید هر چه پرده‌ی غفلت‌ها و تعافل‌های تمدن‌مادی از پیش چشم انسان به کنار می‌رود و هر چه انسان امروز بر میراث حکمت و معرفت پیام‌آوران حق وقوف بیشتری می‌یابد شاهد رویکرد جدی‌تر انسان‌ها به مکارم اخلاق و پاکی‌ها و مردمی‌ها و خیراندیشی‌ها خواهیم بود و مقوله‌ی وقف بیش از پیش جایگاه خود را در میان مسایل عاطفی، اجتماعی و اقتصادی باز خواهد یافت.^۲

وقف نهادی مفید و سودمند که ناشی از تعالیم آسمانی برای بشر خواهی و برقراری عدالت و توزیع ثروت در جامعه و کمک به پیشرفت همه جانبه بشر ایجاد شده است و در طول زمان مراحل تکامل را طی نموده است. معصومین نیز با عمل خود این سنت حسنه را تأیید کرده‌اند و با وقف موقوفه‌های بسیار در صدد نهادینه کردن آن میان مسلمانان برآمده‌اند.

۱. صابر شکری یولقون آقاج، وقف سهام از نظر فقهی و ارائه الگوی مالی، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد، معارف اسلامی و مدیریت،

دانشگاه امام صادق(ع)، ۱۳۸۵، ص ۳.

۲. همان.

۱- معرفی و تبیین موضوع

از ابتدای تأسیس جامعه اسلامی تاکنون تطور نهاد وقف بسیار زیاد بوده است. روزی جامعه برای اموال غیرمنقول ارزش فوق العاده نسبت به سایر اموال قائل بود و صرفاً آنها را قابل وقف می دانست. ولی به تدریج در طول زمان دایره‌ی این اموال گسترش یافت و بدون اینکه به مبانی اساسی و محتوایی آن لطمه‌ای وارد آید تلاشی برای ارتقاء بخشیدن آن در بستر شرایط جدید صورت گرفته است. این گسترش دامنه اموال قابل وقف ناشی از ثابت بودن اصول وقف که از جمله آنها عشق و میل به ماندگاری و جاودانگی، وجود نیت و غرض غیرخواهی و نوع دوستی می باشد. هرچه وقف شود تفاوتی نمی کند مهم آن است که واقف مال را از ملکیت خود خارج ساخته و آن را برای اهداف والای انسانی اختصاص دهد.

با ملاحظه تاریخ تکامل وقف در فقه کشورهای اسلامی در می یابیم که فقهای مسلمان به تناسب شناسایی و احترام اموال جدید در مورد آنها حکم داده اند. یکی از اموالی که دیر زمانی نیست که توسط قانونگذار شناسایی شده است حقوق مالکیت معنوی می باشد. حقوقی انحصاری، اعتباری، غیرمادی و بعضاً موقتی که اندیشمندان و مبتکران بر دست آوردهای خود به دست می آورند و به موجب آن نه تنها حق دارند به تنهایی آنها را مورد استفاده قرار دهند بلکه می توانند آنها را به دیگران به صورت معوض یا مجانی واگذار نمایند. در نتیجه این واگذاری جامعه فرصت استفاده از آن اموال را پیدا می کند. حال اگر واگذاری این اموال که به طور فزاینده‌ای در حال رشد و توسعه می باشند از طریق نهاد وقف به عموم ممکن باشد فواید بیشتری بر آن مترتب خواهد شد. چرا که طبق قانون این اموال به طور دایمی از مالکیت مالک خارج می شوند، به موجب قانون شخصیت حقوقی مستقل و اعتباری می یابند دارای مدیریت ویژه و اموال مختص به خود می شوند و به طور دایمی در اختیار جامعه قرار می گیرند و منافع حاصله در جهت اهداف متعالی واقف و بهبود جامعه صرف می شود.

۲- پیشینه‌ی تحقیق

در خصوص «وقف حقوق مالکیت معنوی» تاکنون در جامعه حقوقی کشور، مطالعه تحلیلی عمیقی صورت نگرفته است به نحوی که علی‌رغم بررسی‌هایی که نگارنده در این زمینه انجام داده است تنها یک مقاله^۱ تحت این عنوان رؤیت نموده است ضمن آنکه در موضوعاتی کلی یا مرتبط در تعدادی از پایان‌نامه‌ها^۲، مباحثی به وقف سهام شرکت‌ها و اموال غیر مادی اختصاص یافته است.

به دلیل کاستی‌ها و عدم بررسی همه‌جانبه موضوع که در این مباحث پیرامون موضوع مستقل وقف حقوق مالکیت معنوی وجود دارد و به جهت اهمیت بسیار وقف و نقش و تأثیر آن در برآورده کردن نیازهای جامعه و زدودن فقر از سیمای آن، پژوهش حاضر به این موضوع اختصاص یافته است.

۳- ضرورت انجام تحقیق

در جمهوری اسلامی ایران- علی‌رغم فواید بی‌شماری که بر نهاد متعالی وقف مترتب است- گفته می‌شود که حجم دارایی‌های وقفی از بسیاری از کشورهای جهان نازل‌تر است^۳ و با توجه به زدوده شدن تردید در مالیت و مشروعیت حقوق مالکیت معنوی و گسترش روزافزون آنها و حرکت‌هایی که در جهت توسعه علمی کشور صورت گرفته است ضروری است که شبهات موجود در رابطه با وقف این اموال به عنوان موقوفه جدید برطرف شود تا با وقف حقوق مالکیت معنوی

۱. پژمان محمدی، وقف حقوق معنوی، وقف و تمدن اسلامی، چاپ اول، (تهران: انتشارات اسوه، پاییز ۱۳۸۷) جلد اول، ص ۳۹۸.
۲. صابری شکری یولقون آقاج، وقف سهام از نظر فقهی و ارائه الگوی مالی، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق(ع)، ۱۳۸۵؛ محمدحسن عظمتی، مطالعه تطبیقی نهاد وقف در حقوق ایران و تراست در کامن‌لا با تأکید بر وقف اموال غیرمادی، وقف پول و وقف مالیت، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه پردیس قم، ۱۳۸۸.
۳. صابری شکری یولقون آقاج، منبع پیشین، ص ۴.

هم اندیشمندان و مبتکران از آثار معنوی دوچندان برخوردار شوند^۱ و هم منافع نصیب جامعه شود و هر چه سریعتر این اموال از طریق نهادی چون وقف از گردونه داد و ستد و مالکیت خصوصی خارج شوند و به موجب قانون شخصیت حقوقی مستقل و اعتباری یابند و دارای نام و دارایی و درآمد و مدیریت ویژه شوند و سرانجام وارد عرصه صنعتی و دیگر عرصه‌ها شده و به طور گسترده‌تری مورد بهره‌برداری قرار گیرند و منافع حاصله در جهت زدودن فقر از جامعه و برقراری عدالت و توزیع ثروت در جامعه و کمک به ارتقا همه جانبه بشر مورد استفاده واقع شوند.

۴- اهداف تحقیق

هدف اصلی این تحقیق اثبات قابلیت موقوفه واقع شدن حقوق مالکیت معنوی به عنوان یک موقوفه جدید از طریق ارائه و نقد ایرادهای احتمالی صحت وقف این اموال و در نهایت گسترش دامنه‌ی وقف و بهره‌مندی هر چه بیشتر جامعه از این نهاد متعالی و برآوردن نیازها و حل مشکلات افراد جامعه از طریق منافع حاصل از وقف این اموال می‌باشد.

۵- سؤال‌های تحقیق

موضوع این تحقیق بررسی وقف حقوق مالکیت معنوی می‌باشد. پیرامون این موضوع برخی پرسش‌های اساسی به ذهن متبادر می‌شود پرسش‌هایی که یافتن پاسخی برای آنها چه بسا هدف و انگیزه اساسی انتخاب این موضوع بوده است و می‌تواند به گسترش محدوده‌ی وقف و چه بسا حل بسیاری از مشکلات منجر شود. سؤالاتی مانند:

۱- با توجه به ماده‌ی ۵۵ قانون مدنی، مبنی بر لزوم عینیت مال موقوفه، آیا وقف اموال

نوظهوری مانند حقوق مالکیت معنوی که عینیت ندارند صحیح است؟

۱. «قال رسول الله(ص): اذا مات ابن آدم انقطع عمله، الا فی ثلاث: صدقه جاریه، او علم ینتفع به، او ولد صالح یدعوله».

- ۲- بر فرض اینکه قبض مال موقوفه شرط صحت عقد وقف باشد آیا حقوق مالکیت معنوی قابلیت قبض را دارند، قبض آنها چگونه خواهد بود؟
- ۳- با توجه به اینکه یکی از خصایص وقف دوام می‌باشد. حل تعارض این خصیصه با موقتی بودن حقوق مالکیت معنوی چگونه میسر است؟

۶- فرضیه‌های تحقیق

- در پی پرسش‌های یاد شده برخی پاسخ‌های احتمالی نیز در قالب فرضیات زیر ارائه می‌شود:
- ۱- با توجه به سابقه فقهی ماده ۵۵ قانون مدنی به نظر می‌رسد عین در ماده‌ی مرقوم در مقابل دین و منفعت می‌باشد و به هیچ وجه در مقابل حقوق مالکیت معنوی به عنوان اموال نوظهور قرار نمی‌گیرد.
- ۲- بر فرض اینکه قبض مال موقوفه شرط صحت عقد وقف باشد حقوق مالکیت معنوی هم قابلیت قبض را دارند و مستند به م ۳۶۹ ق.م^ا قبض و اقباض هر مالی بر حسب آن است. لذا حقوق مالکیت معنوی هم از این قاعده مستثنی نبوده و قابلیت قبض را دارند.
- ۳- به نظر می‌رسد علی‌رغم آنچه در ابتدا متصور می‌شود بین دوام وقف و موقتی بودن حقوق مالکیت معنوی تعارض وجود نداشته باشد چرا که دوام از خصایص عقد وقف می‌باشد نه مال موقوفه و در اینجا هم عقد دائمی است و موقوفه برای همیشه از مالکیت واقف خارج می‌شود. ثانیاً اگر بنای تشخیص دوام هر مالی عرف باشد حقوق مالکیت معنوی از بسیاری از اموالی که فقها به عنوان مال موقوفه مثال زده‌اند دوام بیشتری دارد، ثالثاً: اینکه هر مالی سرانجام روزی نابود می‌شود و از بین می‌رود لذا حقوق مالکیت معنوی هم از این خصیصه مستثنی نمی‌باشند.

۱. ماده ۳۶۹ قانون مدنی مقرر می‌دارد: «تسلیم به اختلاف مبیع به کیفیات مختلفه است و باید به نحوی باشد که عرفاً آن را تسلیم گویند».

۷- روش تحقیق

روش تحقیق در پژوهش حاضر، روش تحلیلی، توصیفی است به این معنی که در وهله‌ی نخست کتاب‌ها و مقالات و دیگر آثار مکتوب فارسی یا غیر آن جمع‌آوری، مطالعه و مطالب ضروری استخراج گردیده است و سپس به بوته‌ی تحلیل و استنتاج درآمده است. در پایان نیز نتایج حاصل همراه با برخی پیشنهادها ارائه می‌شود.

۸- محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق

بدیهی است که هر تحقیق و پژوهشی بر اساس ماهیت خود با مشکلات و محدودیت‌هایی مواجه است لذا تحقیق حاضر نیز از قاعده مستثنی نبوده و به دلیل عدم تحقیقات عمیق علمی در این زمینه با مشکلاتی مواجه بوده است.

۹- ساماندهی تحقیق

برای تحلیل مطلوب و ارائه پیوستاری منطقی این پژوهش در دو فصل جداگانه تنظیم شده است. فصل اول تحت عنوان «کلیات»، به مفاهیم و مطالبی می‌پردازد که ضرورت دارد قبل از آغاز فصل دوم مفهوم آنها روشن گردد و حتی الامکان سعی شده است که از اطلاعات کلام خودداری گردد. این فصل که مشتمل بر پنج گفتار می‌باشد در گفتار اول آن مفهوم لغوی و اصطلاحی وقف و حقوق مالکیت معنوی روشن می‌گردد. در گفتار دوم از ماهیت حقوق مالکیت معنوی سخن به میان می‌آید. در گفتار سوم به اوصاف این حقوق پرداخته می‌شود و سرانجام در گفتار چهارم اقسام و در گفتار پنجم مصادیق آنها مورد بحث واقع می‌شود.

فصل دوم تحت عنوان «تحلیل و نقد موانع پیش روی وقف حقوق مالکیت معنوی» مطالب اصلی پژوهش را در پنج گفتار به خود اختصاص داده است. سعی شده است در این فصل همانگونه که از عنوان آن هویدا است موانع صحت وقف حقوق مالکیت معنوی مورد به مورد مطرح و مورد نقد و مناقشه قرار گیرند. در گفتار اول از لزوم مالیت موقوفه و دیدگاهها راجع به مالیت یا عدم مالیت حقوق مالکیت معنوی سخن به میان می آید. در گفتار دوم از لزوم عینیت موقوفه و اینکه آیا اموال موقوفه منحصر به عین مادی می باشد یا خیر بحث می شود. در گفتار سوم به لزوم قبض موقوفه و شرطیت قبض در صحت یا لزوم وقف و همچنین به امکان قبض حقوق مالکیت معنوی پرداخته می شود. در گفتار چهارم از لزوم دوام و تأیید عقد وقف و سرانجام در گفتار پنجم از لزوم قابلیت بقا موقوفه در برابر انتفاع و امکان صدق این شرایط در حقوق مالکیت معنوی به عنوان موقوفه جدید بحث می شود.

در پایان نیز نتایج حاصل همراه با برخی پیشنهادها ارائه می گردد.